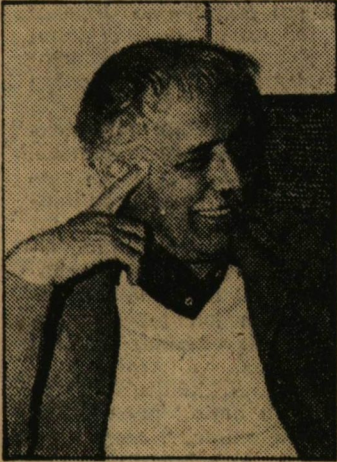

Vendégünk volt: Dr. Róna-Tas András

A Magyar Nemzet március 6-i számában számolt be arról, hogy Szarvason leletmentő ásatás közben rendkívül értékes csont túrtartóra lelt Juhász Irén, a Tessedik Sámuel Múzeum régésze. Ennek a hat centiméter hosszúságú kicsiny leletnek az kölcsönöz különlegességét, hogy arra egy feltehetően török népcsoport egyik írástudója rovásírással néhány sört vésett. A nagyszentmiklósi kincs darabjain talált írással csaknem megegyező jeleket Róna-Tas András, a JATE Altajisztikai Tanszékének vezetője fejtette meg — szavai szerint a hipotézis szintjén.

(Somogyi Levente felvétele)

Ez az esemény adott aktualitást arra a beszélgetésre, amelyet bölcsészkarai szobájában folytattunk a nemzetközi hírű professzorral.

— **Köztudott, hogy professzor úr szerteágazó tudományos munkát fejt ki mint orientalista, néprajzzal nyelvtörténettel, régészettel foglalkozó tudós. Pályája kezdetén mi irányította ezeket a területekre a figyelmét, milyen stúdiumokat végzett?**

— 1950-ben kezdtem el az egyetemet a budapesti bölcsészkaron, s már akkor a magyar társadalom története, ezen belül a korai magyarság művelődés- és kultúrtörténete érdekelt. Induló érdeklődésemnek megfelelően néprajzot hallgattam, Ortutay és Tálasi professzoroknál. Tulajdonképpen az Ortutay professzorral való megismerkedésem jelentette az első szegedi kapcsolatot, ő nagyon sokat beszélt hallgatóinak Szegedről.

Hamarosan világos lett számomra, hogy a néprajz nem elegendő a kutatásaimhoz, a magyarság eredetének megismeréséhez foglalkoznom kell orientálistikával is. Az akkori oktatási rendszernek megfelelően régészetet és művészettörténetet is kellett tanulnom, tehát vettem ezekből egy-egy éves intenzív kurzust. Ezek után az orientálistikai szakok közül választottam, de annak ellenére, hogy én a turkológiával szerettem volna foglalkozni a tanrend tibeti nyelvek tanulmányozására kényszerített, de később a mongol és a török nyelv is sorra került.

1955-ben végeztem, a hagyományoknak megfelelően két szak föltüntetése kellett a diplomára, így az én oklevelemben a néprajz-orientálistika szakpár szerepel. Szakdolgozatomat az örökös nagycsaládról írtam Ortutaynál. 1958-ban doktoráltam úgy, hogy tibetiből, mongolból és egyetemes néprajzból vizsgáztam. Ezt követően egy évig legjelentősebb eseménye: kijutottam a Mongol Népköztársaságba. Valójában ezzel a nagygyűjtőúttal léptem be a tudományba.

1961-68 között egy kis köztársaságba kerültem, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársaként tanulmányokat is folytattam. Következő feladatomban volt a kandidátusi disszertáció megvédése. A dolgozat címe: Tibeto-Mongolica, melyben a nyelvek kölcsönhatását kutattam. Ez angolul jelent meg. Itthon és Hollandiában egyszerre adták ki.

A hatvanas években eljutottam a Volga-vidékre, ahol

elsősorban a csuvas nyelvet és népszokásokat tanulmányoztam. Úgy gondolom, hogy ez a kutatás azért fontos, mert az V-X. századi magyar őstörténet kulcsát itt kell keresnünk hiszen a csuvas az egyetlen ma élő török nép azok közül, akikkel őseink 3-400 évig együtt éltek. Ezeknek a kutatásoknak egyik további terméke a csuvas népmeséket egybegyűjtő könyv, melyet én szerkesztettem a hallgatók fordításaiból. Ennek nyomdokán jelent meg a tatár, s áll megjelölés előtt a baszkir népmeséket bemutató könyv.

— **A nyelvokosság című könyve — mely nem csupán érdeklődő tudósok számára készült — az őstörténeti nyelvtörténeti kutatás módszertanával is foglalkozik. Milyen feladat megoldása közben döntött úgy, hogy az ilyen jellegű kutatás elvi alapvetéseivel is foglalkoznia kell?**

— Akadémiai doktori disszertációm készítése közben vetődött föl a kérdés: mi a nyelvokosság egyáltalán? Az értekezést a csuvas-mongol nyelvviszonyról írtam, s hogy eldönthessem, rokon-e a török és a mongol nyelv, le kellett fektetni az elvi alapokat. A tudósok között egyébként ebben a kérdésben hallatlan nagy vita alakult ki, kitűnő kutatók állnak mindkét oldalon, s e vitához hozzászólván született a tanulmány. Ami a könyvet illeti, ez az akadémiai doktori első elméleti fejezetének átdolgozott változata. A dolgozat maga azért érdekes mert a történeti nyelvészet elméletével korábban nem nagyon foglalkoztak, mára azonban megfordult a trend.

— **Professzor úr, most beszélgetésünk tulajdonképpen a néprajzról, a kutatás jelenlegi helyzetéről kérék tájékoztatást olvasóink számára!**

— **Professzor úr, most beszélgetésünk tulajdonképpen a néprajzról, a kutatás jelenlegi helyzetéről kérék tájékoztatást olvasóink számára!**

— Ezt a leletet nehéz túlbecsülni mert tényleg óriási jelentőségű. A leginkább kutatott terület a hazai régészeten az avar-kor, illetve az avarnak nevezett néptörténete, ám a kérdés még ma is az: kik voltak, milyen kultúrájuk, milyen nyelvük volt? A korábbi népekről és az őket követőkről ugyanis többet tudunk. Az avar-kor meglehetősen néma kor igazából nem tudjuk, milyen csoportjaik voltak, honnan

jöttek. A kutató persze annak örülne, ha egy magnószalagra bukkana, de a szerényebb igény is egy összefüggő szövegre vár. Az avar sírból előkerült csont túrtartón egy összefüggő szöveg található, amely 59-60 írásjelet tartalmaz. Erről csak az állítható biztosan, hogy valamilyen nyelven íródott. Ez azonos a Szarvastól 100 kilométerre feltárt nagyszentmiklósi kincs írásával. A paleográfiai rekonstrukció sikerült, ami még hátra van, az az írás megfejtése. A szöveg rekonstrukciója a tudomány maradandó értéke lesz. Az a megoldás, amiről a Magyar Nemzet beszámolt — hipotézis. A szöveg ahhoz túl rövid, hogy biztos megfejtést bárki is produkáljon. A szarvasi és a nagyszentmiklósi leletek összevetésével — az utóbbi görög betűs felirataival együtt — elkészítem a nagyszentmiklósi szöveg megfejtését. Ez a Nyelvtudományi Közlemények idei első számában jelenik meg.

— **Az ön hipotézise szerint a túrtartó felirata két részből áll: az első az ima, a második a „záradék”. A második rész önreflexiójából — „mindez legyen felróva” — lehet-e következtetni az adott nép kulturális szintjére?**

— A szöveg rövid ahhoz, hogy kultúrfilozófiai következtetésekre jussunk. Ez egy kultikus jelentőségű amulet, amelynek jól ismerjük párhuzamait más népeknél. Az írásnak mágikus jelentése van tehát valójában nem önreflexió ez a záradék, inkább azt akarja mondani, hogy az imának legyen ereje, így hasson.

— **Professzor úr tanítványait szívesen fogadják külföldön, határainkon túli kutatóhelyeken. Eppen ezért arra kérem, beszéljen tudósutánpótlás képző és ilyen jellegű pedagógusi tevékenységéről!**

— Mindenek előtt azt szeretném hangsúlyozni hogy ezt a munkát nagyon szeretem. Az Altajisztikai Tanszék dolgozói nagy megbeszélésnek tartják, hogy a jelenlegi gazdasági helyzetben, 1984-ben a tanszék csoportból tanszék lett, és ez még akkor is jelentős dolog, ha ez az egyetemnek külön anyagi áldozatba nem került.

Itt speciális tudósutánpótlás képzés folyik azzal, hogy ugyanakkor a gyakorlat számára is nevelünk szakembereket. Ilyen különös területtel foglalkozó tanszék munkájával kapcsolatban — hiszen a Szovjetunión kívül csak Szegeden tanulmányozzák eredeti anyaggal, helyszíni kutatással nemzetközi szinten az altajisztikát — fölmerülhet a kérdés: miért van erre az országnak szüksége? Először is azért, mert minden tudományt önmagában érdemes csinálni akkor, ha azt nemzetközi szinten végzik. Továbbá minden tudománynak van

egy sajátos belső szerkezete, ami egyben a kutatás feladatait maga is kijelöli. De hogy a kérdésre adjak választ, az előbb elmondottak mellett azért van a mi tudományunkra szükség, mert a magyar társadalom valóságos igényének felel meg. Hogy miben? A turkológia útján a nemzeti önismeret kialakításában.

Fontos szempont az is, hogy az egyetemes kultúra nagyon hosszú ideig Európacentrikus volt, s mert tárgult a látókör, egyre többet foglalkoznak a Kelettel a Szovjetunió nem sláv népeinek történetével. Ázsia nagy részében altaji nyelveket beszélnek, ezek vizsgálata egyetemes kultúrtörténeti feladat. Az alapos tájékozódás segíthet például nagyon követni azt a fantasztikusan izgalmas kísérletet, amit a Mongol Népköztársaságban folytatnak; a nomád állapottól a szocialista társadalomba való átalakulást.

Vizsgálataink mindegyike konkrét módszerekkel, konkrét célok érdekében történik, ez jellemzi a szegedi műhelyt. Itt jegyzem meg, hogy a „szegedi iskola” kifejezést nem szeretem hallani, mert az már lezárt szakaszra vonatkozik, a miénk pedig folyamatosan működik. Az itt kidolgozott metodikát másutt is szívesen használják, átveszik — ha másért nem, ezért pontosabb a műhely kifejezés.

— **Professzor úr sokat jár külföldön előadoként, vendégprofesszorként. Első tudományos dolgozata még egyetemista korában jelent meg angolul az Acta Orientaliában. Nyelvbészeti kutatómunkája során számos Ázsiában beszélt nyelvet ismert meg. Könnyen tanul nyelveket?**

— Ebben a tudományos összefüggésben az európai nyelveket mindenképpen ismerni kell. Még az egyetem előtt tanultam meg németül azután angolul, oroszul és franciául. Angóiból és oroszul van felsőfokú nyelvvizsgám is. De nem is ez a fontos, hanem a használat. A kutatáshoz, a tudósi jelenlétéhez az is hozzátartozik, hogy külföldön kell előadást tartani, így előadtam angol nyelvtudományon, hosszabb időt töltöttem Leningrádban két félévig voltam vendégprofesszor Bécsben. Ott egyébként történeti nyelvészetet tanítottam, elsősorban tibetit, de mongolt is.

Az egészben az az érdekes, hogy a nyelvtanulásban antitalentum vagyok. Soha életben nem szerettem nyelvet tanulni, a memóriám sem jó, minden szót tizenöt-ször kell megátulnom, mire megjegyzem. Szóval nem tartozom azok közé akikre azt mondják: nyelvészni. Minden bizonnyal ezeknek a nehézségeknek is köszönhető, hogy végül nyelvész lettem.

DLUSZTUS IMRE

Pályázat

A potenciális pályázók bizton észrevették lapunk április 10-i számának 5. oldalán a jobb alsó sarokban szerényen megbúvó pályázati felhívásunkat. A pályázat kiírását szerkesztőségünk tagjainak abbéli meggyőződése motiválta, miszerint a szegedi felsőoktatási intézmények hallgatói közt egészen biztosan akadnak olyanok, akiknek van tehetségük vagy indíttatásuk (esetleg mindkettő) közérdeklődésre számot tartó témákról véleményüket valamely újságírói műfajban, cikk formájában kifejtetni. Annak ellenére, hogy az ott közölt határidőig, május 3-ig szerkesztőségünkbe egyetlen pályamunka sem érkezett, meggyőződésünk továbbra sem változott: hiszünk abban, hogy léteznek jó stílusérzékű hallgatók a szegedi egyetemen, főis-

kolákon (minthogy tudunk konkrétan néhányról), de ők valamely általunk nem látható ok miatt a háttérben kívánnak meghúzódni, s onnan szemlélődni szerkesztés. Nem tudjuk eldönteni azt sem, hogy a pályázatunk iránti közömbösséget (netán ellenszenvet), vagy pedig a hallgatóság általános közéleti passzivitását bizonyítja-e. Mindenesetre elgondolkoztató, hogy a májusi első számunkban meghosszabbított határidő lejártával is nulla darab írást kasszirozhattunk be; így — újabb, karakteresen fellépő tehetségek híján — olvasóinknak a továbbiakban is be kell érniük azokkal a cikkekkkel, amelyeket szerkesztőségünk tagjai és a sajnós kis számú külső munkatársak szerzenek.

Deszk története és néprajza

Újabb jelentős állomáshoz érkezett a Csongrád megyei helytörténeti kutatások sorozata. A Szeged-monográfia és az 1971-ben Tápérol, 1976-ban Szőregről készült tanulmánygyűjtemények mellett immár kézbe vehetjük a Deszk történetét és néprajzát földolgozó kötetet is.

Az újabb monográfia szerkesztésén kapcsolódik az előző Szőreg és népéhez. Szerkesztője úgyszintén Hegyi András, (társzerkesztője Székely Lajos). Szerkezete is hasonló közvetlen elődjéhez. Amellett, hogy a Deszk története és néprajza című tanulmánygyűjteményt folytatásnak tekinthetjük, továbblépést is jelent. Már címében is többet vállal feladatául. E többet vállalatnak megfelelően kiterjedt szerzőgárdára dolgozott a szerkesztővel. Majdnem minden helytörténeti munkával kapcsolatban álló kutatót bevont a kötet elkészítésébe munkatársként vagy lektorként.

A szőregi kötethez képest a szerzők száma több mint duplájára nőtt, szám szerint harmincketten írták a deszki kötet 31 tanulmányát és pontosan harmincan lektorálták.

A mostani munka terjedelme is mintegy háromszorosára nőtt, összesen 107 ív. Számos ábrák, táblázat, szövegközti ábra, kép és mint több ivnyi fényképmelléklet teszi gazdagabbá, szemléletesebbé a kötetet dolgozókat.

A könyv elé Todorov Radisláv deszki tanácselnök és Mándics Marin, a Magyarországi Délszlávok Demokratikus Szövetségének főtitkára írt előszót. Mándics Marin így értékeli a végzett munkát: „A deszki monográfus jelentősége és nagysága abban van, hogy egy nemzetiségű település múltjával és jelenével ismereti meg az olvasót. A kötet szerzőit az a nemes cél vezérelte, hogy ezáltal is kifejezésre jusson hazánk nemzetiségi és magyar lakosságának harmonikus együttélése, a közös érzés a közös haza, a szülőföld szeretete.”

Világos, könnyen áttekinthető a kötet szerkezete. Négy szerkezeti egységből épül föl.

Az első rész, a Földrajzi színtér és helynevek címet viseli. A természetföldrajzi leírás Andó Mihály, a földrajzi nevek nyelvészeti földolgozása Mokány Sándor munkája.

A következő két fejezet akár két önálló kötet is lehetett volna. A Deszk története című egység majdnem pontosan ötszáz oldal terjedelmű, s egészen a neolitikus csontvámaradványoktól napjainkig dolgozza föl tárgyát a legrészletesebben. A dolgozatok többsége önálló, eredeti kutatásokon alapul. Csak önkényesen emelhetünk ki néhányat a gazdag anyagból, mint például Trogmayer Ottó, a tragikusan fiatalon elhunyt Karácsonyi Péter (tőle szép nekrológgal búcsúznak a kötetben), Rákos István, Raffay Ernő munkái, vagy Hegyi András és Székely Lajos kötetnyi tanulmányát. Külön figyelmet érdemel a fejezetet záró — két nyelven közölt — dolgozat: A deszki szerbség története, szerzői Rádivy Velimir és Gyurkin György.

Különösen gazdag és sok új anyagot tartalmaz a — majd 350 lapnyi — harmadik fejezet: a Deszk néprajza. Alapos munkát végzett mind a hét szerző. Közülük Ferencki Imre, Juhász Antal, Polner Zoltán tovább folytatta ráolvasások és archaikus népi imádságok gazdag gyűjteményének közreadását. Kiemelkedőek Grin Igor és Szigeti György szerb népdalkészítései.

A Deszki emberek címet viselő negyedik, záró fejezet a falu ma, emberközeli képet tárja az olvasó elé. Érdekes olvasmány Tóth Béla és Horváth Dezső irodalmi szociográfiája.

Az egyszerű olvasónak részletes lehet a könyv terjedelme, de a dolgozatok egyenként könnyen olvashatók. Mint az előszóban elmondja a tanácselnök, a kötet Deszk barátainak készült, a gazdag fotómellékletben ki-ki magára barátjára, ismerősére találhat, tehát a nagy terjedelmű és borsos ár (300 Ft) ellenére minden bizonnyal gazdára talál mind az 1500 példány.

ZSOLDOS SÁNDOR

Fényképezni tilos

Minő öröm, ha diplomát kap a gyerekek! Annyi szenvedés, lemondás, gyorssegély, izzasztó vizsga után pénzkereső ifjúval gyarapodott a család. És az a kezszerítés, amikor az intézmény vezetője kollégává fogadja a majdnemhogy gyerekbérből! Katognak a fényképezőgépek, az ám! És a fotósok nem engednek senkit sem a pulpitushoz, ott kérem csak a hivatalosok fényképezhetnek. az avatlatlan eutodidakta csak hátulról örökítheti meg a rokon hátsó felét. A képeket pedig, darabját 30 pénzért, a profinál lehet megváltani.

— tus